

דף הלימוד מוקדש על ידי ריבה אורון לבית אלכסנדר, לזכר הוריה ליבה-אהובה אלכסנדר לבית יפה וברוך-אריה לקסנדרוביץ-אלכסנדר אשר הלימוד, הצדקה והחסד היו נר לרגליהם.

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

ישעיהו פרקים כ"ג-כ"ד

פרק כ"ג

פרק כ"ג חותם את חטיבת המשאות על הגויים במשא העשירי והאחרון על צור. במשא זה מתאר ישעיהו את חורבנה של צור, עיר המסחר הימי המפוארת והעשירה, וחותם בפקידתה בידי ה' ובתיקונה כעבור שבעים שנה. הנבואה על צור נחלקת לשניים. א-י: החורבן. טו-יט: הגאולה.

בפסקת הפתיחה (א-ז) פונה הנביא אל כמה קבוצות וקורא להם להתאבל על חורבן צור. עיקבו אחרי פעלי האבל השונים (הלילו, דומו...) והקבוצות השונות, ועימדו על נקודות המבט המגוונות על חורבן צור. נסו לחשוב כיצד מבטא סגנון תיאור זה את אופייה של צור כעיר מסחר.

חטאיה של צור לא נזכרים במפורש בנבואה, אולם ניתן ללמוד עליהם מכמה רמזים המשובצים בה:

- 1 עיינו בפסוק ז (השוו לעיל י"ג,ג) ובפסוק ט. מהו המאפיין של צור העולה מפסוקים אלה?
- 2 עיינו בפסוקים טו-יז. מדוע מדומה צור לזונה, וכיצד הדבר קשור לעיסוקיה?

גאולת צור: מדוע נפקדת צור דווקא אחרי שבעים שנה? (השוו לאיזכור 'שבעים שנה' בירמיהו כ"ט,י).

שימו לב לפעלי השכחה והזיכרון בפסוקים טו-יז, והשוו לתיאור גאוות צור בחלק הראשון. כיצד מהווה פקידה מאוחרת זו תיקון לחטא?

פרק כ"ד

בפרק כ"ד נפתחת חטיבה חדשה בספר (כ"ד-כ"ז), שעניינה חזונות עתידיים לאחרית הימים על חורבן הארץ, ישועת ישראל והתגלות מלכות ה'. בפרקנו מתאר הנביא חזון בלהות של התמוטטות הארץ כולה, במישורים השונים, כאשר מתוך ההתמוטטות עולה ומתגלה מלכות ה' בעולם כולו.

5 (א) עיקבו אחר תיאורי ההתמוטטות בפרק, ושימו לב להיבטים השונים הכלולים בהם (ב, יח-יט, כג). חישובו מה הקשר בין התיאורים השונים לבין מלכות ה' בעולם הנזכרת בסוף הפרק?

(ב) עיינו בפסוק ב וחלקו לשניים את סדרת צמדי ההפכים שבו. במה שונה תיאור זה משאר תיאורי ההתמוטטות בפרק, וכיצד הוא קשור למלכות ה'?

ב) תיאור ההתמוטטות מזכיר את תיאור המבול (השוו את פסוק יח לבראשית ז',יא). עיינו בזיקה שבין החטא לעונש שם, ובין מעשי האדם וגורל האדמה (בראשית ו',י-ג). מהו העיקרון המוסרי שנקבע במבול, וכיצד הוא מתבטא בפרקנו? (ראו גם במדבר ל"ה,לג והשוו לפסוקים ה-ו בפרקנו).

הרחבה

'אניות תרשיש'

נבואתו של ישעיהו על צור פותחת בפניה ל'אניות תרשיש', שאנשיהן שומעים על חורבן מולדתם במהלך מסעות הסחר שלהם בעולם. "תרשיש" מופיעה במקרא פעמים רבות בקשר לסחר ימי בכמה מובנים: בעיקר כשם מקום, לפעמים כאפיון של אוניות מסוימות ופעמים ספורות כאבן יקרה - אבן תרשיש (שמות כ"ח,כ). לרוב מופיעה המלה כשם מקום בחופי הים התיכון, ממערב לארץ ישראל. כך עולה מסיפורו של הנביא יונה, המנסה לברוח משליחותו לניווה יורד ליפו ועולה על אוניה היוצאת לתרשיש. ביחזקאל נזכרת תרשיש כמקום שממנו מביאים מתכות: תרשיש סחרתך מרב כל-הון בכסף ברזל בדיל ועופרת נתנו עזבוניך (כ"ז,יב). כך גם בתיאור מלכותו של שלמה, שם מסופר על קשרי המסחר שהיו לו עם חירם מלך צור: כי אני תרשיש למלך בים עם אני חירם. אחת לשלש שנים תבוא אני תרשיש נשאת זהב וכסף שנהבים וקפים ותכיים (מל"א י"ב). בהמשך הספר (מל"א כ"ב,מט) מסופר על ניסיונו הכושל של יהושפט להביא זהב מאופיר באמצעות אניות תרשיש.

מסתבר שתרשיש המופיעה במקרא היא מקום רחוק ועשיר במתכות שאליו מגיעים בדרך הים. כדי להגיע אליו פיתחו אוניות גדולות היכולות לעמוד בתלאות הדרך ולהביא לארץ המוצא מתכות שהכניסו הון רב לבעליהן. אוניות אלו כונו 'אוניות תרשיש' ושמן נשמר גם כשהפליגו בים סוף כדי להביא זהב ובעלי חיים אקזוטיים מאופיר. הזיהוי המדויק של תרשיש איננו ודאי, אך הדעה המקובלת היא שתרשיש היא תרסוס שבחוף המערבי של אסיה הקטנה.

אניות תרשיש נזכרות גם בתחילת ספר ישעיהו ברשימת כל 'גאה ורם', המסמלים את הכוח והעוצמה האנושית, שיושפלו ביום ה': כי יום לה' צבאות על כל-גאה ורם ועל כל-נשא וְשָׁפַל... וְעַל

כל מגדל גבה ועל כל חומה בצורה ועל כל אניות תרשיש. (ישעיהו ב,יב-טז). תיאור עוצמתה הגוברת על אוניות תרשיש מופיע גם במזמור תהילים: ברוח קדים תשבר אניות תרשיש (תהלים מ"ח,ח). אפשר אפוא שאזכור אניות תרשיש בראשה של נבואת הפורענות על צור בפרקנו הוא ביטוי לגאווה של צור, המסומלת באניות החזקות והמפורסמות - מקור כוחה ועושרה, שתושפל עם חורבנה.

דגם של אניה פניקית עתיקה שהייתה בשימוש במאה השמינית לפני הספירה < יוצר: דרור אבי, המוזיאון הלאומי הימי בחיפה

”וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא” < לקט ביאורי מילים לישיעיהו פרקים כ”ג-כ”ד

פרק כ”ג (ב) **הַלֵּילוֹ:** הרימו קול לילה ואבל. **מֵאָרֶץ כְּתִים נִגְלָה-לָמוֹ:** הידיעות על חורבן צור מגיעות לאניות הסחר שלה בהיותן במסע בארץ כתיים.

(ג) **זָרַע שָׁחַר:** יבול מצרים השותה ממימי השיחור-הנילוס.

(ד) **כִּי-אָמַר יָם מַעוֹז הַיָּם לֵאמֹר לֹא-חַלְתִּי וְלֹא-יִלְדַתִּי...:** צור שהיא ‘מעוז הים’ תאמר על עצמה כשתראה את חורבנה, שכאילו מעולם לא ‘ילדה’ בחורים ובתולות. פירוש אחר: הים, שהוא ה‘אב’ של צור, יתכחש לבניו בעת החורבן.

(ה) **יַחֲלוּ כְשִׁמְעוּ צוֹר:** המצרים המתבססים על המסחר הצורי ירעדו כשישמעו על חורבן צור.

(ח) **כִּנְעָנִיָּה:** סוחריה.

(י) **אִין מִזַּח עוֹד:** אין לך כח עוד (ראו איוב י”ב,כא).

(יא) **מַעֲזוּנִיָּה:** מבצריה, מעוזיה. הנו”ן נוספת לעיתים להדגשה.

(יח) **לֹא יֵאָצֵר וְלֹא יִחְסַן:** לא יוכנס וישמר באוצרות ובמחסנים. **וְלִמְכָסָה עֲתִיק:** לבגד מובחר.

פרק כ”ד (א) **בּוֹקֵק הָאָרֶץ וּבּוֹלֵקָה:** מריק את הארץ ומחריב אותה (לשון נופל על לשון, תופעה דומה גם בתיאור החורבן בפסוקים ג, ד, ח).

(ה) **וְהָאָרֶץ חֲנֹפָה תַּחַת יְשֻׁבֵיהָ:** הארץ נטמאה בעקבות חטאי יושביה. פירוש אחר: איננה נאמנה ליושביה ומוציאה יבול שאין בו דבר.

(יא) **עֲרֵבָה כָּל-שִׁמְחָה:** נתערבבה השמחה, נהפכה לאבל. פירוש אחר: השמחה המשולה לאור תחשך כערב.

(יב) **וּשְׂאִיָּה יַתַּת-שְׁעֵר:** שער העיר, ההומה אדם בימים כתיקונם, יוכת וישבר ויהפך לשממה.

(יג) **כִּנְקַף זֵית כְּעוֹלָלַת אִם-כָּלָה בְּצִיר:** מצב הארץ לאחר החורבן יהיה כשל זית לאחר שהוכה ונותרו בו זיתים מעטים, וכגפן שנותרו בה כמה ענבים בודדים לאחר הבציר.

(טו) **בְּאָרְיִם:** בארצות המזרח הרחוקות שמהן עולה אור השמש.

(טז) **מִכְנֶף הָאָרֶץ זְמַרְתָּ שְׁמַעְנוּ צְבִי לְצַדִּיק:** מקצות הארץ ישמעו שירות ותשבחות לה’. **וְאָמַר רִזִּי-לִי רִזִּי-לִי, אוֹי לִי בְּגָדִים בְּגָדוֹ וּבְגָד בּוֹגְדִים בְּגָדוֹ:** הנביא מקונן על הפורענות העתידה לבוא על הבוגדים בארץ. ‘רזי לי’ - לשון רזון וחולשה. פירוש אחר: יתגלה לי סוד הפורענות.

(כב) **וְאָסְפוּ אֶסְפָּה אֲסִיר עַל-בוֹר:** יאספו אל בור בית הסוהר כאסירים.